

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»  
Приймальна комісія

**ПРОГРАМА**  
**фахового вступного випробування,**  
**додаткового вступного випробування**  
**для вступників на навчання для здобуття**  
**ОС «Магістр»**  
**за спеціальністю 054 «Соціологія»**  
**(на основі здобутого освітнього ступеня «Бакалавр»)**

**1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**

**Загальні відомості.** Програма складена відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки фахівців за спеціальністю 054 – «Соціологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Прийом абітурієнтів, які здобули освітній ступінь (ОС) бакалавра проводиться за результатами вступних випробувань із професійно-орієнтованих навчальних дисциплін. Абітурієнти, які здобули ОС бакалавра за спеціальністю 054 – «Соціологія» проходять фахове випробування у формі усного іспиту. Абітурієнти, які здобули ОС бакалавра за іншими спеціальностями, допускаються до фахового випробування після додаткового вступного випробування у формі співбесіди.

**Мета вступного випробування** полягає у з'ясуванні рівня теоретичних знань, практичних умінь і навичок, здобутих у результаті вивчення нормативних і варіативних дисциплін за програмою підготовки фахівця ОС «бакалавр» за спеціальністю 054 – «Соціологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

**Вимоги до здібностей і підготовленості абітурієнтів.** Вступники повинні володіти наступними компетенціями в соціології:

***1. Загальнопрофесійні компетенції:***

- мати уявлення про структуру соціологічного знання, теоретичні концепції галузевих напрямків, про соціальні цінності, норми, зразки поведінки, про соціальні взаємозв'язки на різних рівнях;
- мати уявлення про тенденції зміни українського суспільства, основні фактори, що впливають на утворення нових страт;
- розуміти механізм горизонтальної та вертикальної мобільності і її вплив на зміни соціальної структури суспільства;
- знати історію та етапи розвитку соціології, основні функції соціології і сфери застосування соціологічних знань;
- знати основні теорії соціальної дії, соціального контролю, функції і способи діяльності різноманітних соціальних інститутів;

- знати основні види соціальних утворень, основи їх формування і характер функціонування, знати особливості групових взаємодій, способи вивчення групової динаміки.

## **2. Спеціалізовано-професійні компетенції:**

- володіти ситуаційним, структурно-функціональним і факторним аналізом, визначати поняття «метод», «техніка», «методика», «процедура» стосовно соціологічних досліджень.

- мати уявлення про основні етапи соціалізації з точки зору різноманітних теорій; розуміти сутність ролевого конфлікту і способи стабілізації соціальної напруженості, природ соціальних відхилень, інтегруючий і дезінтегруючий вплив конфлікту на соціальну структуру;

- знати специфіку вивчення організації /системний підхід, відкриті і закриті системи, функціональний підхід, соціально-психологічний підхід/ і виявляти характер взаємодії організації із зовнішнім середовищем;

- знати і вміти виділити в соціальній реальності основні типи соціальних процесів;

- володіти системою (починаючи з розробки, закінчуючи аналізом емпіричного матеріалу) організації соціологічного дослідження, знати основні його етапи;

- володіти основними методами виміру соціологічної інформації;

- володіти основними методами соціологічних досліджень (анкетуванням, інтерв'ю, спостереженням, соціометричним методом, контент-аналізом);

- вміти розробляти необхідний інструментарій для соціологічних досліджень;

- вміти здійснювати контроль чинників у соціальному експерименті;

- володіти навичками формування вибіркової сукупності, її оцінки і видів, вміти розраховувати помилку вибору, ступінь вірогідності;

- вміти аналізувати специфіку соціальних та соціально-психологічних явищ і процесів у суспільстві, трудовому колективі, сім'ї;

- вміти використовувати на практиці результати емпіричних соціологічних досліджень;

- вміти здійснювати соціальне управління і, зокрема, соціоінженерну діяльність: діагностувати стан соціально-психологічного клімату в колективі, причини наявних конфліктів, міру використання соціальних резервів виробництва;

Обов'язковою умовою також є вільне володіння державною мовою.

**Характеристика змісту програми.** Програма вступного випробування розкриває структуру та зміст іспиту для конкурсного зарахування до ДВНЗ «УжНУ» на навчання за освітнім рівнем магістра за спеціальністю 054 – «Соціологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Зміст складено у відповідності до вимог професійної підготовки фахівців даної спеціальності, що зазначені в освітньо-професійній програмі (ОПП).

Відбір навчальних дисциплін і переліку тем програми заснований на комплексному підході до соціології як науки і практичної діяльності,

відображає нерозривний зв'язок теоретичних і практичних знань в діяльності фахівців. Програма іспиту охоплює тематику наступних навчальних дисциплін: «Вступ до спеціальності», «Історія соціологічних теорій і вчень», «Сучасні соціологічні теорії», «Соціальна структура та соціальна стратифікація», «Організація і методи вибіркового дослідження», «Математичні методи в соціології», «Методи збору та надійність соціологічної інформації», «Програмування соціологічних досліджень», «Загальна соціологічна теорія», «Соціологічний аналіз документів».

До іспиту допускаються особи, які успішно пройшли всі попередні атестаційні випробування, передбачені умовами прийому до ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

У зв'язку з тим, що міждисциплінарний вступний іспит носить комплексний характер, при підготовці до нього абітурієнти повинні, в першу чергу, вивчити рекомендовану в програмі літературу та ознайомитись з матеріалами лекційних курсів із загально-професійних та спеціальних професійних дисциплін. Важливим етапом підготовки до міждисциплінарного іспиту є прослуховування оглядових лекцій, на яких студент має можливість під керівництвом викладача уточнити незрозумілі питання, поповнити запас знань через обговорення у групі.

При розробці програми іспиту застосовані такі основні методичні підходи:

1. Для перевірки відповідності знань випускників та їх практичної підготовки вимогам кваліфікаційної характеристики до розділів програми вступного іспиту включені загально-професійні та спеціалізовано-професійні навчальні дисципліни, які студент мав опанувати на рівні бакалаврату, щоб мати можливість працювати за професійним призначенням магістра соціології.

2. Вступне випробування має комплексний характер, тому його програма складається з узагальнених розділів програм профільюючих дисциплін для оцінки загального рівня кваліфікації випускника.

## **2. ПЕРЕЛІК ФАХОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, З ЯКИХ ПРОВОДИТЬСЯ ВСТУПНЕ ВИПРОБУВАННЯ**

«Вступ до спеціальності», «Історія соціологічних теорій і вчень», «Сучасні соціологічні теорії», «Соціальна структура та соціальна стратифікація», «Організація і методи вибіркового дослідження», «Математичні методи в соціології», «Методи збору та надійність соціологічної інформації», «Програмування соціологічних досліджень», «Загальна соціологічна теорія», «Соціологічний аналіз документів».

## **3. ТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ТА ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ**

### **Вступ до спеціальності**

#### **Тема 1. Соціологія в системі суспільних наук.**

Специфіка соціології як наукової дисципліни та наукової галузі сучасного суспільствознавства.

Сутність соціологічного аналізу суспільних явищ. Основні суб'єкти суспільного життя: індивіди, суспільні групи та соціальні інститути. Об'єкт, предмет та суб'єкт соціології: особливості визначення. Місце та роль соціології в системі соціальних і гуманітарних наук.

### **Тема 2. Структура соціологічної системи знання.**

Прикладна і фундаментальна соціологія. Теоретична та емпірична соціологія. Рівні аналізу суспільних явищ. Загально-соціологічні теорії; спеціальні соціологічні теорії; емпіричні соціологічні дослідження.

### **Тема 3. Становлення соціологічної науки.**

Особливості періодизації розвитку соціологічної думки. Протосоціологія - доконтівський період соціологічної думки. Основні представники: Шарль Луї Монтеск'є (1689-1755), Клод Анрі де Сен-Сімон (1768-1820). Історичні та соціокультурні передумови виникнення соціологічної науки.

### **Тема 3. Становлення соціологічної науки.**

Особливості періодизації розвитку соціологічної думки. Протосоціологія - доконтівський період соціологічної думки. Основні представники: Шарль Луї Монтеск'є (1689-1755), Клод Анрі де Сен-Сімон (1768-1820). Історичні та соціокультурні передумови виникнення соціологічної науки.

### **Тема 4. Етапи розвитку соціології.**

Універсалізм з класична стадія розвитку соціології (О.Конт, Г.Спенсер). Концептуальний імперіалізм та становлення національних шкіл (М.Вебер, Е.Дюркгейм, А.Тойнбі, Б.Кроче, В.Парето, М.Михайловський, М.Ковалевський, П.Сорокін). Марксистська соціологія (К.Маркс, Ю.Хабермес).

### **Тема 5. Сучасна західна соціологія**

Психоаналітична соціологія (З.Фрейд, К. Юнг). Мікросоціологія: теорія соціального обміну (Дж.Хоманс, П.Блау, Р.Емерсон) психоаналітичні теорії (З.Фрейд, Е.Фомм), символічний інтераціонізм (Г.Мід, Г.Блумер, А.Роуз, Г.Стоун, структурний функціоналізм (Т.Парсонс, Р.Мертон), теорія соціального конфлікту (К.Маркс, Г.Зіммель, Л.Козер, Р.Дарендорф).), феноменологічна соціологія (А.Шюц), етнометодологія (Г.Гарфінкуль, Д.Дуглас, П.Мак-Хью)

### **Тема 6. Розвиток соціологічної думки в Україні.**

Українська соціологія: історія та сучасність. Українська соціологія радянського періоду. Розвиток української соціологічної думки в діаспорі. Причини відродження соціології в кінці 80-х років ХХ століття. Основна проблематика вітчизняної соціології.

### **Тема 7. Пізнавальні та практичні функції соціології**

Типологія функцій соціології: пізнавальні та практичні функції. Специфіка та зміст пізнавальних функцій соціології: світоглядної, гносеологічної, пояснювальної, методологічної, критичної, ідеологічної, евристичної, інформаційної, прогностичної та аксіологічної функцій соціології.

#### **Рекомендована література**

1. Арон Р. Этапы социологической мысли. — М., 1992.
2. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. — М., 1998.
3. Волощенко А.К. Суспільно-політичний рух на Україні. К.1991.
4. Вступ до соціології. Навчальний посібник під ред. Сокур'янської Л.Г. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2005 рік
5. Гидденс Э. Устройство общества. — М., 2003.
6. Гидденс Е. Соціологія. — К., 1999.
7. Головаха Е.И. Исследование социальных феноменов эпохи постсоветизма: Методология, теория, типология //Проблеми розвитку соціологічної теорії. — Київ, 2001. — С. 13-19.
8. Елсуков А.Н. Краткий курс теоретической социологии.-Минск, 1999,. с. 14-20.
9. Ельмеев В.Я. Социологический метод: онтология, логика теории.- СПб.- 1996.
10. Заславская Т.И. Роль социологии в преобразовании //Социологические исследования. — 1996. — №3.

### **Історія соціологічних теорій і вчень**

#### **Тема 1. Соціальна думка в період античності.**

Основні соціальні характеристики періоду античності. Соціальна та суспільна думка в період Античності, її основні тенденції та представники. Уявлення про суспільство і державу в працях античних авторів. «Проект ідеальної держави» Платона. Соціальні ідеї в творчості Аристотеля. Зміни в поглядах на суспільство в добу еллінізму та в часи Римської імперії.

#### **Тема 2. Соціальні ідеї християнства. Соціальна думка за доби Середньовіччя. Соціальні вчення періоду Відродження та Реформації.**

Суспільство періоду Середньовіччя, його основні характеристики. Роль християнства в суспільній думці періоду Середньовіччя. Соціальна та егалітаристська складові ранньохристиянської доктрини. Формування християнського уявлення про суспільство. Патристика. Роботи Августина

Блаженого (Августина Аврелія). Схоластика. Дискусія між реалістами і номіналістами. Еволюція поглядів на суспільство та людину в християнстві. Еразм Роттердамський. Фома Аквінський. Загальні характеристики Ренесансу. Італійський гуманізм (Данте Аліг'єрі, Франческо Петрарка). Соціально-політичні погляди Ніколо Макіавеллі. Реформація і контрреформація. Протестантські вчення М.Лютера та Ж.Кальвіна. Протестантська етика та пурітанізм. Ідеологія „національної” держави Жана Бодена і Гуго Гроція. Соціальні утопії Томаса Морра та Томмазо Кампанелли.

### **Тема 3. Соціальні ідеї Нового Часу. Соціальні погляди періоду Просвітництва.**

Основні соціальні характеристики Нового Часу. Ідеологія централізованої держави Жана Бодена та Гуго Гроція. „Соціальна фізика”. Утилітаристський характер трактування знання. Пантеїзм. Деїзм. Процес секуляризації та автономізації соціальних поглядів. Соціальні погляди Б.Спінози, Т.Гоббса та Д.Локка. Англійське Просвітництво. Вплив Д.Юма та А.Сміта на розвиток соціального знання. Теорія суспільного договору. Роль Ж.-Ж.Руссо та К.А.Гельвеція у розвитку соціальних ідей. Енциклопедизм. Д.Дідро. Ідеї суспільного прогресу Тюрго і Кондорсе.

### **Тема 4. Виникнення соціології як самостійної науки. Позитивізм.**

Соціальні, теоретичні та інституційні передумови виникнення соціології як самостійної науки. Позитивізм О.Конта, його основні принципи. Предмет та метод в соціології О.Конта. Соціальна статика та соціальна динаміка. Закон „трьох стадій” та еволюція суспільства. Позитивізм Г.Спенсера. Аналогії між організмом та суспільством, теорія еволюції Г.Спенсера. Ф.Шеффле, А.Гумплович, Т.Бокль про роль природних факторів.

### **Тема 5. Соціологія Еміля Дюркгейма.**

Співвідношення індивідуального та соціального в соціології Е.Дюркгейма. Визначення предмету соціології. „Соціологізм” Е.Дюркгейма. Соціологічний метод за Е.Дюркгеймом. Соціологія релігії Е.Дюркгейма. Дослідження суїциду.

### **Тема 6. Соціально-політичне вчення Карла Маркса.**

Теоретико-методологічні витоки вчення К.Маркса. Проблема відчуження. Поняття суспільно-економічної формації. Марксистське трактування еволюціонізму. Обґрунтування революції. Класовий підхід в марксизмі. Критика марксистського підходу.

### **Тема 7. Психологічна соціологія**

Психологічний редукціонізм кін. XIX – поч. XX ст. Г.Лебон про рушійні сили соціального прогресу. „Психологія натовпу” Г.Лебона та „теорія наслідування” Г.Тарда. Вплив психологізму та натуралізму на

соціальну теорію В.Паретто. Дослідження соціальної психології, психології соціальних рухів та соціальних груп в психологічній соціології.

### **Тема 8. Соціологія Макса Вебера**

Ідейні витоки соціології М.Вебера. Ідеальний тип в соціології М.Вебера. Соціальна дія, її структура і види. Проблема раціональності в соціології М.Вебера. Типи панування та політичні аспекти соціального вчення М.Вебера. Соціологія релігії. Вплив вчення М.Вебера на розвиток соціології.

### **Тема 9. Еволюція соціологічної думки в Україні.**

Формування національної ідеології (Кирило-Мифодіївське братство, Т.Г.Шевченко). Соціально-історичні погляди М.Костомарова. -Соціологічні проблеми у творчості О.Потебні. М.Драгоманов. Проблема громади в його творчості. Соціологічні погляди Б.Кістяківського, М.Ковалевського, В.Липинського, І.Франка, М.Грушевського. Розвиток соціології на Україні в 20-х рр. ХХ ст., її основні напрямки. „Український соціологічний інститут” в Празі (1924-1932 рр.). Занепад соціології в період сталінізму. Відродження соціології на Україні в 60-90-х рр. ХХ ст. Сучасний стан розвитку соціології на Україні.

### **Тема 10. Соціологія Пітріма Сорокіна**

„Російський” період в творчості П.Сорокіна. Розвиток суспільства і соціальний контроль. Предмет і метод соціології. Основні проблеми в соціології П.Сорокіна (предмет і метод соціології, соціальна взаємодія, соціальна структура). Критика марксизму. Соціологія революція. Теорія соціальної стратифікації.

### **Тема 11. Становлення та розвиток американської соціології.**

Виникнення соціології в США. Соціологія культури У.Самнера. „Соціалізований індивідуалізм” Ф.Гіддінгса. Соціологія інтересів А.Смолла. Формування чикагської та гарвардської шкіл соціології в США. Емпіричні дослідження представників чикагської школи соціології. Колумбійська школа соціології (Р.Мак-Айвер, Я.Морено, А.Лезерсфельд, Р.Мертон. Американська соціологія соціальних проблем, її напрямки. Структурний функціоналізм Т.Парсонса. Соціологія в США на сучасному етапі.

### **Тема 12. Тенденції розвитку теоретичної соціології у ХХ столітті**

Феноменологічна соціологія. Етнометодологія. Діалектична соціологія Ж.Гурвіча. Теорія індустріального суспільства Р.Арона. Історична школа. Неофункціоналізм Дж.Александера та Дж.Тьорнера. Структуралізм та постструктуралізм К.Леві-Строса та М.Фуко. Постмодернізм П.Бурд'є. Основні тенденції в розвитку теоретичної соціології на початку ХХІ ст

### **Рекомендована література**

1. Арон Р. Этапы социологической мысли. — М., 1992.
2. Волков Ю. Г., Мостовая И. В. Социология. — М., 1998.
3. Волощенко А.К. Суспільно-політичний рух на Україні. К.1991.
4. Вступ до соціології. Навчальний посібник під ред. Сокурянської Л.Г. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2005 рік
5. Гидденс Э. Устроение общества. — М., 2003.
6. Гидденс Е. Соціологія. — К., 1999.
7. Головаха Е.И. Исследование социальных феноменов эпохи постсоветизма: Методология, теория, типология //Проблеми розвитку соціологічної теорії. — Київ, 2001. — С. 13-19.
8. Елсуков А.Н. Краткий курс теоретической социологии.-Минск, 1999, с. 14-20.
9. Ельмеев В.Я.Социологический метод: онтология, логика теории.-СПб.- 1996.
10. Заславская Т.И. Роль социологии в преобразовании //Социологические исследования. — 1996. — №3.Социология: Учебник /Под ред. проф. Ю.Г. Волкова,- М.. 2003.
11. Сірій Є.В. Соціологія: загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: Навчальний посібник – вид-во 3-тє, випр. та доп. – К.: Атіка, 2009. – 492с.
12. Теоретики світової соціології: життя та творчий спадок (Путівник портретною галереєю Інституту соціології НАН України); за ред. акад. НАН України, проф., д.е.н. В.Ворони. – Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. – 301 с.

### Сучасні соціологічні теорії

#### **Тема 1. Сучасні соціологічні концепції суспільства**

К. Попер та його теорія соціологеми відкритого та закритого суспільств. У. Ростоу про п'ять стадій технологічного розвитку суспільства. Еволюція суспільства Т. Парсонса. Макросоціологічна теорія Е. Шілза. О. Тоффлер про сутність розвитку суспільного життя. Теорія індустріального суспільства у поглядах Р. Арона та У. Ростоу. Теорія “постіндустріального” суспільства (Д. Белл, З. Бжезинський, А. Тоффлер, А. Турен, Ж. Фурастьє).

#### **Тема 2. Структурний функціоналізм та неофункціоналізм**

Витоки функціоналізму: А. Редкліф-Браун, Б. Малиновський. Виникнення теорії функціоналізму. Функціоналізм Т. Парсонса. Теорія дії та теорія систем. Функції соціальної системи. Функціональний аналіз Р. Мертона. Теорія середнього рівня. Поняття явних і латентних функцій. Функції та дисфункції. Функціональні альтернативи, функціональні елементи та функціональні замітники.

#### **Тема 3. Соціологічні теорії конфліктів**



Теорія соціального конфлікту як альтернатива функціоналізму. Теорія конфлікту у поєднанні з функціоналізмом. Джерела теорії соціального конфлікту: марксизм, Г.Зіммель. Інституціональні підходи до конфлікту.

#### **Тема 4. Соціальні теорії постмодернізму**

Витоки постмодернізму: антропологічний структуралізм К.Леві-Стросса. Постструктуралізм і постмодернізм. Критика модернізму. Ж.Дерріда: онто-тео-телео-фалло-фоно-логоцентризм. Соціологічні проблеми філософії М.Фуко. Археологія знання та поняття епістемі.

#### **Тема 5. Феноменологічна соціологія**

Основні ідеї феноменологічної соціології А.Шюца. Змістовна будова соціального світу. Соціальна реальність та життєвий світ. Феноменологія Т.Лукмана. Феноменологічний аналіз соціальної стабільності. Соціально-конструктивістський напрям. П.Бергер та Т.Лукман про соціальне конструювання реальності.

#### **Тема 6. Етнометодологія**

Етнометодологія Г.Гарфінкеля. Феноменологія та етнометодологія. Тотожність опису і конструювання соціальної реальності. Етнометодологічні дослідження контексту соціальних інститутів. Етнометодологічний аналіз розмов. Поєднання мовленнєвих засобів та невербальних дій.

### **Рекомендована література**

1. Бауман З. Индивидуализированное общество. - М., 2002
2. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну. – М., 2000.
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. - М., 1995.
4. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. - Екатеринбург. 2000.
5. Бодрийяр Ж. Общество потребления. – М., 2006.
6. Бурдьє П. Соціологія соціального простору. — М., СПб, 2005.
7. Гарфінкель, Г. Исследования по этнометодологии. — СПб, 2007.
8. Гидденс Э. Устройство общества: Очерк теории структуризации.- 2-е изд. - М., 2005.
9. Гоулднер А.У. Наступаючий кризи западной социологии. – СПб, 2003.
10. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. - М., 2000.
11. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1977.
12. Луман Н. Общество общества. Ч.І. Общество как социальная система. – М., 2004.
13. Маклюэн М. Галактика Гутенберга. Становление человека печатающего = The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. — М., 2005.

14. Пилипенко В.Є. Українська соціологія сьогодні: дослідження основних сфер життєдіяльності суспільства. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 326 с.
15. Ритцер Дж. Макдональдизація общества: традиционные и новые ценности: политика, социум, культура. - М., 2001.
16. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. - СПб., 2000.

### **Соціальна структура і соціальна стратифікація**

#### **Тема 1. Соціальна структура суспільства: парадигми дослідження, категорії та поняття**

Теорія соціальної структури як базова соціологічна теорія. Основні категорії теорії соціальної структури. Виміри соціальної структури. Взаємодія понять – «соціальна структура», «соціальна стратифікація», «соціальна диференціація», «соціальна спільнота» тощо.

#### **Тема 2. Територіальна структура суспільства**

Поняття фізичного простору. Типи поселенських структур. Територіальні соціальні утворення.

#### **Тема 3. Демографічна структура суспільства**

Наука про народонаселення. Розвиток наукових уявлень про народонаселення. Закони демографічних змін. Демографічний вибух, «бейбі-бум». Депопуляція населення.

Народжуваність. Міграція. Види міграції. Еміграція та імміграція. Індикатори міграції.

#### **Тема 4. Етнічна структура суспільства**

Виникнення етносів в історичному процесі. Етногенез. Спільне і відмінне в термінах «етнос» та «національність». Виникнення нації в історичному процесі.

#### **Тема 5. Професійна структура суспільства**

Особливості економічної та професійної структури суспільства. Об'єктивні та суб'єктивні виміри економічної стратифікації. Економічна стратифікація та економічна ідентичність. Статусна диспозиція економічних груп. Позичування відповідно до економічного статусу.

#### **Тема 6. Соціальна стратифікація суспільства**

Соціальна стратифікація як спосіб диференційного аналізу суспільства. Соціальна стратифікація та соціальна диференціація. Основні системи стратифікації: рабовласницька, кастова, станова, класова. Інші типи стратифікаційних систем.

#### **Тема 7. Нерівності в сучасних суспільствах**

Стратифікація і проблема нерівності у суспільстві. Стратифікація і класова структура як способи підтримання нерівності у суспільстві. Категорія "соціальної дії" в підходах до дослідження класової нерівності у суспільстві.

### **Тема 8. Соціальна мобільність**

Особливості класової стратифікації у сучасних суспільствах. Типологія класів (Л.Уорнер). Соціальний клас та соціальний прошарок. Проблема актуальності класового підходу. Проблема класу в сучасних соціологічних парадигмах. Середній клас. Бідність. Депривація. Типи депривації. Маргінальність та "андерклас". Підходи до дослідження класової свідомості: метод вивчення репутацій, суб'єктивний метод, вивчення образів класової структури.

### **Рекомендована література**

1. Аверин А. Н. Социальная структура общества. - М.. 2006.
2. Балабанова Е.С. Андеркласс: понятие и место в обществе// Социологические исследования, - 1999, - №12.
3. Бауман З. Мыслить социологически. — М.. 1996.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. - М.. 1999.
5. Будон Р. Место беспорядка. Критика теорий социальных изменений. — М.. 1998.
6. Бурдые И. Социология политики. — М.. 1993.
7. Бурдые П. Мужское господство // Бурдые П. Социальное пространство. Поля и практики. - М.. СПб, 2005.
8. Волков Ю.Г. Социология молодежи. - М.. 2001.
9. Воронков В., Фомин Э. Типологические критерии бедности// Социологический журнал. - 1995. - №2.
10. Галкин А.А. Тенденции изменения социальной структуры// Социологические исследования. - 1998. - №10.
11. Гидденс Э. Социология. — М.. 1999.
12. Гидденс Э. Стратификация и классовая структура// Социологические исследования. - 1992. -№9-11.
13. Головачев Б.В., Косова Л.Б. Высококатусные группы: штрихи к социологическому портрету// Социологические исследования. 1996. №1.
14. Добренков В.П., Кравченко А.И. Социология: Социальная структура и стратификация. М.. 2000. Т.2.
15. Зубок Ю.А. Социальная интеграция молодежи в условиях нестабильного общества. - М., 1998.
16. Радаев В.В., Шкаратан О.И. Социальная стратификация. - М.. 1995.
17. Социальное расслоение и социальная мобильность. - М.. 1999.
18. Социально-стратификационные процессы в современном обществе. - М.. 1993. - Кн.1.
19. Социология: Учебник /Под ред. проф. Ю.Г. Волкова,- М.. 2003.

20. Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики / С. Макеєв, С. Оксамитна, А. Домаранська, О. Іванов, Т. Костюченко, Л. Малиш, Т. Марценюк, С. Стукало ; за ред. С. Макеєва і С. Оксамитної. – К. : НаУКМА, 2017. – 180 с.

21. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии. — М., 1969.

### **Організація і методи вибіркового дослідження**

#### **Тема 1. Сутність вибіркового методу і його роль в соціології.**

Поняття вибірки у наукових дослідженнях. Значення вибірових досліджень у соціології. Історія використання вибірових обстежень у соціологічних дослідженнях. Класифікація методів вибірки.

#### **Тема 2. Ймовірнісні методи відбору. Проста випадкова вибірка.**

Класифікація ймовірнісних вибірок. Загальна характеристика простої випадкової вибірки. Способи реалізації простої випадкової вибірки. Принцип жеребкування. Принцип таблиці великих чисел. Принцип генерації випадкових чисел.

#### **Тема 3. Моделювання випадковості. Механічна вибірка.**

Передумови використання вибірок з моделюванням випадковості. Техніки моделювання випадковості. Територіальний відбір.

Загальна характеристика механічної вибірки. Крок відбору. Способи реалізації механічної вибірки. Розрахунок помилки репрезентативності механічної помилки.

#### **Тема 4. Вибіркові методи з застосуванням елемента не випадковості. Стратифікаційна вибірка.**

Причини застосування елементів не випадковості у вибірових дослідженнях. Загальна характеристика стратифікаційної вибірки. Види стратифікаційної вибірки: пропорційна, непропорційна, за коливанням значення ознаки.

#### **Тема 5. Гніздова вибірка.**

Загальна характеристика гніздової (серійної) вибірки. Способи реалізації гніздової (серійної) вибірки. Розрахунок помилки репрезентативності гніздової (серійної) вибірки.

#### **Тема 6. Невипадкові (неймовірнісні) методи відбору.**

Причини застосування не випадкових (неймовірнісних) методів відбору у вибірових дослідженнях.

#### **Тема 7. Квотна вибірка.**

Загальна характеристика квотного відбору. Види квотного відбору: апріорний та апостеріорний. Вибір ознак при квотному відборі. Відбір з пониженими вимогами. Жорсткий відбір.

### **Рекомендована література**

1. Балакірева О. М. Ефективність RDS (вибірки, що реалізується респондентами) для досягнення латентних груп респондентів: на прикладі дослідження молодих СІН у чотирьох містах України/О. М. Балакірева // Український соціум. -Київ, 2006, N N 3/4(14/15).-С.7-25
2. Батыгин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований. М.: «Аспект-Пресс», 1995.
3. Бокун Н.Ч., Чернышова Т.М. Методы выборочных обследований: Учебно-справочное пособие. – Мн.: НИИ статистики Республики Беларусь, 1997. – 416с.
4. Василевская Н.С., Спихина А.В., Кисенкова Т.Н., Соболева Н.Н. Организация выборочного статистического наблюдения за сельскохозяйственной деятельностью хозяйств населения. Учебно-методическое пособие. –М.:МИПК учета и статистики. 2001. –88с.
5. Венецкий И. Г. Теоретические и практические основы выборочного метода. М., 1971.
6. Вибіркове спостереження: Термінологічний словник. – К.: НТК статистичних досліджень, 2004. – 140 с.

### **Математичні методи в соціології**

#### **Тема 1. Математичні методи в соціології: предмет і завдання курсу.**

Об'єкт, предмет і завдання курсу «Математичні методи в соціології». Специфіка та проблеми застосування математики для вирішення соціологічних задач.

#### **Тема 2. Групування і зведення статистичного матеріалу в таблиці.**

Статистичні групування. Групування за якісними та кількісними ознаками. Структурне, типологічне і аналітичне групування. Ряди розподілу. Дискретні та неперервні ряди розподілу. Вибір типу, кількості та розміру інтервалів варіаційного ряду. Статистичні таблиці.

#### **Тема 3. Середні величини. Міри розсіяння.**

Середнє арифметичне значення. Знаходження середнього арифметичного для згрупованих даних. Мода. Способи обчислення моди.

#### **Тема 4. Графічний метод аналізу розподілів.**

Полігон розподілу. Гістограма розподілу. Основні типи розподілів. Симетричний розподіл. Три найважливіші теоретичні розподіли.

Біноміальний розподіл. Нормальний розподіл і нормальна крива. Розподіл Пуассона. Значення теоретичних розподілів.

### **Тема 5. Кореляційно-регресійний аналіз.**

Коефіцієнт кореляції  $r$ . Обчислення  $r$  для невеликої кількості спостережень. Обчислення  $r$  при невеликих значеннях ознаки. Обчислення  $r$  для великої кількості спостережень. Коефіцієнт рангової кореляції. Поняття регресії, побудова рівняння регресії. Етапи проведення регресійного аналізу. Парна лінійна регресія.

### **Тема 6. Факторний аналіз.**

Поняття факторного аналізу. Факторні навантаження. Матриця факторних навантажень. Методика і техніка проведення факторного аналізу соціологічних даних. Основні стандартні програми факторного аналізу для ЕОМ, їх застосування в сучасних соціологічних дослідженнях.

## **Рекомендована література**

1. Добреньков В. И., Кравченко А. И. Методы социологического исследования: Учебник. – М.: ИНФА – М., 2006. – 768 с.
2. Кремер Н.Ш. Теория вероятностей и математическая статистика: учебное пособие для вузов. – М.: Юнити-дана, 2000.
3. Крыштановский А.О. Анализ социологических данных. М.: Наука, 2005. – 284 с.
4. Методологія і методи соціально-педагогічних досліджень (в першоджерелах, лекціях та практичних завданнях): Навчальний посібник / Борисюк С. О., Конончук А. І., Яковець Н. І., Щербина Ю. М. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. – 287 с.
5. Наследов А. SPSS: Компьютерный анализ данных в психологии и компьютерных науках. – М.: Наука, 2005. – 416 с.
6. Осипов Г.В. Методика и техника статистической обработки первичной социологической информации. М.: Наука, 1968. – 322 с.
7. Татарова Г.Г. Методология анализа данных в социологии. М.: Изд. Дом «Стратегия», 1998.
8. Толстова Ю.Н. Анализ социологических данных: методология, дескриптивная статистика, изучение связей между номинальными признаками. Ч. 1. М.: Научный мир, 2000.

## **Соціологічний аналіз документів**

### **Тема 1. Поняття документу. Класифікація документів**

Поняття документу. Взаємовідношення понять «документ» та «інформація». Підходи до класифікації документів. Класифікація документів за способом фіксації інформації.

## **Тема 2. Достовірність інформації в документальних джерелах. Історія методу аналізу документів**

Поняття «достовірність інформації». Довіра до різних джерел інформації. Відмінність між описом подій та оцінкою подій.

## **Тема 3. Способи аналізу документів**

Метод соціологічного аналізу документів в системі соціологічного знання. Поняття «контент-аналіз». Технології аналізу тексту. Порівняння кількісних та якісних стратегій дослідження тексту. Поєднання кількісних та якісних стратегій дослідження тексту.

## **Тема 4. Процедура проведення кількісного аналізу документів**

Процедура проведення кількісного аналізу документів. Дослідницький підхід та дослідницька процедура кількісного аналізу документів.

## **Тема 6. Транскрибування текстів**

Джерела текстів для транскрибування в роботі соціолога. Особливості форматування текстів при транскрибуванні. Оформлення результатів транскрибування у підсумкові документи.

## **Тема 7. Кодування текстів**

Поняття «коду». Відкрите кодування. Маркування тем та приписування кодів при відкритому кодуванні. Осьове кодування. Основні завдання соціолога при осьовому кодуванні. Вибіркове кодування. Основні завдання соціолога при відкритому кодуванні.

## **Рекомендованої літератури**

1. Горшков М.К. Как провести социологическое исследование / Под ред., Ф.Э.Шереги. - М.: Политиздат, 1990. –288с.
2. Горшков М.К. Прикладная социология: методология и методы: Учебное пособие/ Горшков М.К., Шереги Ф.Э. — М.: Альфа-М: ИНФРА-М, 2009. - 416 с.
3. Грушин. Б. Массовое сознание. Опыт определения и проблемы исследования. М.: Политиздат, 1987.
4. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования / И. Ф. Девятко. — Екатеринбург: Урал, 1998.— 208 с
5. Зерчанинова Т.Е. Методы социологических и прикладных исследований: Учеб. пособие/ Зерчанинова Т.Е.- Екатеринбург: УрАГС, 2010.- 248 с.

6. Ключкина О.Б. Построение теории на основе качественных данных// Социологические исследования, 2000, №10. С.92-100.
7. Ковалев Е.М., Штейнберг И.Е. Качественные методы в полевых социологических исследованиях. М.: Логос, 1999. С.317-344.
8. Козина И.М. Особенности применения стратегии «исследование случая» при изучении производственных отношений.// Социология: методология, методы, математические модели, 1995, №5-6. С.5-15.

### **Методи збору та надійність соціологічної інформації**

#### **Тема 1.Класифікація методів соціологічних досліджень**

Соціологічне дослідження в системі соціологічного знання. Поняття соціологічного дослідження. Критерії до типологізації методів соціологічних досліджень.

#### **Тема 2. Спостереження в соціології**

Спостереження як загальнонауковий метод. Особливості використання спостереження в соціологічних дослідженнях. Процедура здійснення спостереження. Висунення гіпотез та завдань спостереження.

#### **Тема 3. Експеримент**

Експеримент як загальнонауковий метод. Особливості використання експерименту в соціологічних дослідженнях. Процедура здійснення експерименту. Загальна логіка експерименту.

#### **Тема 4. Аналіз документів в соціології**

Поняття документу. Класифікація документів. Способи аналізу документів. Достовірність інформації в документальних джерелах.

#### **Тема 5. Експертне опитування**

Експертне опитування як метод отримання соціальної інформації. Історія розвитку експертних опитувань.

#### **Тема 6. Тести в соціології**

Поняття тесту. Історія розвитку тестових досліджень. Об'єкт дослідження тестів. Варіанти застосування тестів у соціологічному дослідженні.

#### **Тема 7. Опитування**



Роль опитування у зборі первинної соціальної інформації. Характеристики респондентів. Відбір інтерв'юерів для роботи з респондентами.

### **Тема 8. Анкетування в соціології**

Анкетування як різновид опитування. Розвиток анкетування як методу збору соціологічної інформації. Види анкет.

### **Тема 9. Інтерв'ю в соціології**

Інтерв'ю як різновид опитування. Розвиток інтерв'ю як методу збору соціологічної інформації. Види інтерв'ю.

### **Тема 10. Фокус група**

Фокус група як класичний якісний метод соціології. Історія розвитку методу фокус груп. Методи відбору респондентів для фокус груп.

### **Тема 15. Глибинне інтерв'ю**

Глибинне інтерв'ю як класичний якісний метод соціології. Історія розвитку методу глибинного інтерв'ю. Нарративне глибинне інтерв'ю.

## **Рекомендована література**

1. Батыгин Г. С. Лекции по методологии социологических исследований. М.: «Аспект-Пресс», 1995.
2. Богомолова Н.Н., Стефаненко Т.Г. Контент-анализ : Спецпрактикум по социальной психологии / Н. Н. Богомолова, Т. Г. Стефаненко; МГУ им. М. В. Ломоносова, Факультет психологии. — М.: Изд-во МГУ, 1992.
3. Вербець, В. В. Соціологія / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. — К. : Кондор, 2009. — 550 с.
4. Вибіркове спостереження: Термінологічний словник. — К.: НТК статистичних досліджень, 2004. — 140 с.
5. Головін С.Ю. Словник психолога-практика / С.Ю Головін.- Мінськ: АСТ, 2001. - 976 с.
6. Горшков М.К. Как провести социологическое исследование / Под ред., Ф.Э.Шереги. - М.: Политиздат, 1990. —288с.
7. Горшков М.К. Прикладная социология: методология и методы: Учебное пособие/ Горшков М.К., Шереги Ф.Э. — М.: Альфа-М: ИНФРА-М, 2009. - 416 с.
8. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования / И. Ф. Девятко. — Екатеринбург: Урал, 1998.— 208 с
9. Сірій Є.В. Соціологія. Навчальний посібник / Сірій Є.В.- К.: Атіка, 2004.- 480 с.
10. Сучасні методи збору і аналізу даних в соціології. Матеріали VI Міжнародних соціологічних читань пам'яті Н.В.Паніної. - К.: ІС НАНУ, 2013.

11. Ядов В.А. Стратегия социологического исследования. Описание, объяснение, понимание социальной реальности. М.: «Добросвет», 2003.
12. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы / В.А. Ядов . - М.: Наука, 1972. - 266 с.

### **Програмування соціологічних досліджень**

#### **Тема 1. Методологічні стратегії та категорії у соціологічному дослідженні.**

Соціальні та соціологічні дослідження. Види соціологічних досліджень. Стратегії соціологічного пошуку. З'ясування загальних і специфічних категорій.

#### **Тема 2. Дослідницькі програми, моделі пояснення та логіка соціологічного дослідження**

Натуралістська концепція соціальних наук. Позитивістська та емпіристська методологічна доктрина соціальних наук.

#### **Тема 3. Планування в соціологічному дослідженні.**

Елементи планування соціального дослідження. Види планів. Робочий план соціологічного дослідження. Стратегічний план. Проект соціологічного дослідження. Принципіальний (стратегічний) план дослідження.

#### **Тема 4. Структурні складові програми соціологічного дослідження**

Цілісність та аргументація програми соціологічного дослідження. Програма соціологічного дослідження - структура і функції. Програма-мінімум і її чотири основних елементи. Методологічний розділ програми. Методико-процедурний розділ.

#### **Тема 5. Методико-процедурна частина програми**

Визначення сукупності, що досліджується. Поняття вибірки. Застосування вибіркового методу в соціології . Види вибірок. Особливості застосування кожного виду вибірки в конкретному дослідженні. Визначення основних процедур зібрання та аналізу первинних даних.

#### **Тема 6. Програмування та індикатори соціологічного дослідження**

Особливості програмування соціологічного дослідження. Актуальність теми соціологічного дослідження. Проблема в соціологічному дослідженні. Формулювання проблеми. Мета дослідження. Визначення цілей та завдань дослідження. Визначення предмета та об'єкта дослідження. Інтерпретація основних понять.

### **Рекомендована література**

1. Батыгин Г.С. Лекции по методологии социологических исследований. – М.: Аспект – Пресс, 1995. – 286 с.
2. Волков Ю.Г., Добренков В.И., Нечипуренко В.Н., Попов А.В. Социология. Учебник. /Под ред. Проф. Ю.Г. Волкова – изд. 2-е. – М.:Гардарики. – 2004. – С. 78-90.
3. Гіденс Е. Соціологія. - К.:Основи, 1999. – 726с. (1екз.)
4. Гречихин В.Г. Лекции по методике и технике социологических исследований. - М.: Изд. МГУ, 1988. – 232с. (1екз.)
5. Готлиб А.С. Введение в социологическое исследование: качественный и количественный подходы, методология, исследовательские практики. М.: Изд-во «Флинта», 2005.
6. Девятко И. Ф. Методы социологического исследования.— Екатеринбург: Изд-во Урал, ун-та, 1998.— 208 с.
7. Давыдов А.А. Анализ одномерных частотных распределений в социологии: эволюция подходов. //Социологические исследования. – 1995. - № 5. – С.45-65.
8. Ионин Л.Г. Философия и методология эмпирической социологии. Учебное пособие. М.:Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. С. 137—141.
9. Єріна А.М. Організація вибіркового обстеження: Навчальний посібник. – К., 2004. – 208с.
10. Мягков А.Ю. Обеспечение анонимности в социологическом опросе. //Социологические исследования. – 1999. - № 5. – С.45-65.
11. Мягков А.Ю. Экспериментальные стратегии диагностики и измерения искренности респондентов. //Социологические исследования. – 2003. - № 2. – С.32-39.
12. Мягков А.Ю., Журавлева И.В. Объяснительные модели эффекта интервьюера. Опыт экспериментального тестирования. //Социс. – 2006. - № 3. – С.85-98.

### **Загальна соціологічна теорія**

#### **Тема 1. Соціологія як наука про суспільство**

Принципи соціології. Соціальний детермінізм. Об'єкт дослідження соціології. Принципи соціології. Суспільство. Соціальна система.

#### **Тема 2. Зміст і типологія соціологічних теорій.**

Спеціальні соціологічні теорії. Галузеві соціологічні теорії. Рівні соціологічних знань. Типи соціологічних теорій.

### **Тема 3. Суспільство**

Ознака суспільства. Соціальна система. Причин та процеси виникнення суспільства. Рівні соціальної реальності.

### **Тема 4. Культура і особа**

Матеріальна та духовна культура. Рівні культури. Різновиди культури. Домінуюча культура. Субкультури та контркультури.

### **Тема 7. Особа і суспільство**

Особистість. Людина, індивід, індивідуальність. Фактори розвитку особистості. Спадковість, фізичне оточення, культура. Соціалізація особистості.

### **Тема 8. Соціальні ролі**

Співвідношення статусів та ролей. Приписані статуси та ролі. Набуті статуси та ролі. Типологія ролей. Ситуативні ролі. Групові ролі.

### **Тема 9 Соціальний контроль та девіантна поведінка**

Соціальний контроль. Соціальний контроль через примус. Соціальний контроль через груповий тиск. Девіантна поведінка.

### **Тема 10 Соціальні інститути**

Соціальний інститут. Інституціоналізація.

### **Тема 12 Соціальні групи**

Соціальна група. Квазі-група. Конгрегація.

### **Тема 13 Соціальні організації**

Соціальна організація. Структура соціальної організації. Цілі соціальної організації. Учасники соціальних організацій.

## **Рекомендована література**

1. Александер Дж. Социологическая теория после 1945 года // Западная теоретическая социология 80-х годов. М., 1989.
2. Барбер Б. Структура социальной стратификации и тенденция социальной мобильности // Американская социология. М., 1972.
3. Жизненный мир // Современная западная социология: Словарь. М., 1990. С. 102.
4. Здравомыслов А. Г. Исследование конфликта на макроуровне. Теоретические предпосылки. Н. Новгород, 1994.
5. Здравомыслов А. Г. Проблема власти в современной социологии // Проблемы теоретической социологии. СПб., 1994. С. 197-218.
6. Комаров М. С. Общество как социокультурная система // Проблемы теоретической социологии. СПб., 1994. С. 9-23.

7. Комаров М. С. Социобиология и проблема человека // Вопросы философии. 1985. № 4.
8. Сорокин П. Система социологии. Т. 1. М., 1993. Гл. 3, 4.
9. Социальные конфликты в современном обществе / Отв. ред. С. В. Пронин. М., 1993.
10. Социология сегодня: проблемы и перспективы / Мертон Р. К. и др. М., 1965.
11. Щепаньский Я. Элементарные понятия социологии. М., 1969.
12. Шибутани Т. Социальная психология. М., 1969. Ч. 6.
13. Штомпка П. Теоретическая система Мертона: Панорама // Социальные и гуманитарные науки. Серия 11. Социология. 1993. № 2. С. 23-26.

#### **4. СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ**

При усному / письмовому випробуванні екзаменаційний білет включає 4 питання, які, відповідно, розкриваються вступником в усному чи письмовому вигляді.

#### **5. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ**

##### *Критерії оцінювання усного (письмового) випробування*

Виконання завдань оцінюється за такими **критеріями**:

- повнота й ґрунтовність викладу навчального матеріалу;
- аргументованість тверджень;
- суб'єктне усвідомлення змісту;
- термінологічна коректність.

Оцінювання 1 теоретичного питання екзаменаційного білету усного (письмового) випробування подано у таблиці

<b>Алгоритм оцінювання теоретичного питання</b>	<b>Кількість балів</b> (максимальна кількість балів за 1 питання – 50)
Повне засвоєння та суб'єктне усвідомлення матеріалу. Твердження чітко аргументовані. Продемонстровано термінологічну грамотність	40-50
Повне засвоєння матеріалу, але недостатнє суб'єктне його усвідомлення. Нечітка аргументація тверджень. Часткова термінологічна некоректність.	30-39
Часткове засвоєння матеріалу, суб'єктне його не усвідомлення. Аргументація відсутня. Термінологічна неграмотність.	20-29
Теоретичний матеріал не засвоєно. Аргументація відсутня. Термінологічна неграмотність.	10-19

Максимальна оцінка за відповідь на екзаменаційний білет усного (письмового) випробування складає 200 балів (4×50). Аналогічно тестовому контролю знань, оцінку «відмінно» отримують абітурієнти, які отримали за результатами випробування 180-200 балів, оцінку «добре» – 150-179 балів, оцінку «задовільно» – 120-149 балів, «незадовільно» – 119 балів і менше.

*Розроблені критерії дають можливість:*

- адекватно оцінити виконання студентами тестових завдань або питань усного (письмового) випробування;
- виявити якісний рівень засвоєння теоретичних знань і сформованості вмінь, передбачених програмою;
- зробити відповідний загальний висновок про рівень сформованості у майбутніх фахівців професійної компетентності, про їхню готовність творчо здійснювати фахову діяльність.